

Oláh István

üvegHARANGJÁTÉK CSÍKBAN

A

SZÉCHENYI TÁRSASÁG

színműpályázatán

megosztott III. Díjat

nyert pályamű

1992.

Oláh István

**üvegHARANGJÁTÉK
CSÍKBAN**

*A Széchenyi Társaság színműpályázatán
megosztott III. díjat nyert pályamű, 1992*

Szerkesztette: Cseke Gábor

2011

A csíksomlyói ferences klostrom iskolaszínházának kétműfajú repertóriuma volt a tizennyolcadik század végén. A misztériumjátékok és a tandrámák háziszírói maguk a tanárok voltak. Utóbbira figyeljünk most, s úgy, hogy közben tán egy újabb tandrámát írunk.

Az alaphelyzet:

1784-ben II. József terveiben szerepel egy székelyföldi látogatás is. A csíksomlyói iskola, *enyhe túlzással: zseniképző* diákjai nem hajlandók megírni és előadni a császári **boldog jelen** élőképeit. Az úgynevezett társadalmi elvárások valójában egy személyűek, sajnos erre is rájöhettünk, s a második világháborút követően kialakult keleti blokkban inkább, mint a felvilágosult abszolutizmus évtizedeiben az elődök. Tény, a színház többször leégett, Mária Terézia halála után pedig teljes felszerelését elrekkvirálták, az előadásokat felfüggesztették. Anélkül, hogy túlértelmeznénk a történeteket, most az objektíve létező eseménysor hézagjait pótoltuk csupán. Az új összefüggésrendszer pedig a tételek, jelenségek parabolászerűségét láttatja. A későbbi – vagy kései – román nemzetiszocializmust, nemzetikommunizmust.

A díszlet meghökkentően egyszerű:

a Salvator-kápolna gótikus bejárója, amelyet hol a színpad, hol pedig a nézőtér felől világítanak meg a reflektorok, attól függően, hogy **kinn** vagy **benn** a színhely.

Szereplők:

Ferentzi Vitus és *Szentes Regináld* paptanárok, alkalmi drámaírók – mindkettő valóságos személy – továbbá a **négy kiválasztott**, akik közül csupán **Ferenc** és **Imre** nevét érdemes megjegyeznünk; egyébként is a rendező joga, hogy melyik fiatalról szólaltatja meg, ezért az általános **egyik** vagy **másik** zseni melléjegyzés a szövegben. **Józsefnek** villanásnyi szerepe van csupán. Szereplő továbbá **Manipulatus**, az egykor jó képességű eszköz-tisztviselő, **Anna**, a **százados**, az **altiszt**, a **katona**, a **parasztok**.

- VITUS Nos, kedves fiaim, ne húzzuk az időt, mert az idő arany, megboldogult császárnénk és kalpagos királyunk kettős kép-másával. Csak annyit mondok, roppant szerencsések vagytok, mert – először – fölfedeztük zseniteket, és – másodszer – felhoztunk ide titeket. Mindössze haton vagyunk, engem szólítsatok nyugodtan Vitus testvérnek.
- VALAKI HÁTUL Vitus testvér!
- VITUS Tessék, fiam.
- AZ ELŐBBI Semmi, csak épp most mondta, hogy szólítsuk nyugodtan. Nyugodtan szólítottam.
- VITUS *nem zavartatja magát ...* Regináld testvérünkkel együtt őrizzük a Hegyet, és persze ápoljuk a négy Rendkívüli a priori képességeit. Nem rejtem véka alá, abszolút tudományos módszerekkel dolgoztunk: meghallgattunk Csíkszéből tízezer-kétszázötvenhárom fiúgyermeket, tizenhat és tizennyolc év közöttieket. Tehát az összes, aki csak létezik e pillanatban, és a tesztek valamint a személyes meggyőződés alapján most már tudjuk: ti vagytok a legokosabbak, legügyesebbek, a legszebbek, a legrátermettebbek, a leg.... Segíts ki, Regináld!
- REGINÁLD A legegyszerűbb és legnagyobb: ti vagytok a **legek**, valamivel több mint nullaegész-három ezrelék a két teljes évjáratból. Ti vagytok a perzsák halhatatlanjai.
- VITUS Én a klasszikus görög és római múltból veszem példáim. Te meg itt perzsázol nekem. Nem szép, sőt, kockázatos... Ha lett volna valaki abban az **alsó világban** (ahonnan pontos és szerencsés beavatkozásunkkal a minap szabadultatok), ki ráébreszt képességeitekre, eddig tán már fölforgattatok volna a két nagy birodalmat. De legalább az egyiket.
- REGINÁLD Ne ébresztgesd az alvó oroszlánt!
- VITUS Tévedsz, ez nem az oroszlánok, ez a vértanúk tanúbizony-sága a hatalom arénáiban. Ami másnak cirkusz, nekünk megdicsőülés. Úgy bizony. Egy adott pillanatban választanotok kellett, oroszlánok lesztek-e vagy szentek. S ti ösztönösen, de a mi segítségünkkel jól választottatok. Valószínű, ez most már így lesz jó ideig, bár azt hiszem, itt a Hegyen vajmi ritkán kerültek a döntés kényszerhelyzetébe. Itt

minden teljesen egyértelmű. A föl nem forgatott birodalmat pedig nyugodtan feledhetjük. Ausztriát.

- REGINÁLD Érdekes, én nem így gondoltam. Úgy látszik, szemléletünk nem egyértelmű.
- VITUS Miért, te melyikre gondoltál?
- REGINÁLD Természetesen az Oszmánra.
- VITUS Nem politizálunk, a politikát lent hagytuk egyéb gönceinkkel együtt. Lenn pestis dúl, szegénység, az emberek a fák kérgét eszik. S a barom semmit. Egész faluközösségek tűnnek el, a kutak kiszáradtak. Furcsamód csak a férgek élnek: a kéregtelen fákon, a vizek szikkadt gödrében és az embereken. Ezért, másért sem politizálunk. József, hogy él édesapád, az öreg József?
- JÓZSEF Sehogy. A szomszéd fejbe vágta az ásóval. Csak úgy.
- VITUS Csak úgy?
- JÓZSEF Hát másként nem is lehet. Csak úgy.
- VITUS Imrénk húga Anna, ő jól járt.
- IMRE Hogyne, már jegyben járt, amikor egy tekergő rácsapott. Ő volt a legszebb egész Felcsíkon.
- VITUS A tekergő?
- IMRE Dehogy, a húgom. Járt egy festő nálunk, nagy pénzt ígért neki, hogy szentképnek álljon, de ő nem és nem, előtte ne csúszkáljanak a bénák, sánták, a gyászoló rokonok. Ne imádják az Ember lányát, s ha igen, akkor csak egy valaki. Anna egyszál magában mendegélt hazafelé, éppen innen Somlyóról, amikor egy se anyja-se apja betörőfajzat a két falu között elkapta. A többit nem mondom. A lakodalom most már in saecula saeculorum elmaradt, a vőlegény kiment Móduvába. Üzente, gyújtsák fel a házat, neki már nem kell. Hogy futott Anna húgom bolydultan a felázott úton! Vakító fáklya a sárban.
- REGINÁLD *Vitussal előresétál:* Nem is tudtam, hogy ilyen szörnyű bagázsit hoztak fel magukban ezek a fiúk.
- VITUS Nem mondanám. Mindeniket teszteltük. Találtál ilyen kaliberű tragédiát valamelyiküknél?

REGINÁLD Nem. De akkor miért mondják?

VITUS Már is megkezdődött a drámagyakorlat, azért. Rögtönözzél mesterien, hogy aki hallja, a könny csorogjon szeméből. Ez a meggyőzés – több: a hipnózis – művészete. Én mondtam nekik a tegnap, hogy a megfagyott gyermektől a kalodába zárt és megkövezett nagytatáig minden belefér a képbe. Egyben igazam van – e kortól semmi sem idegen.

REGINÁLD Jó-jó, de csak van valami igaz e sok rémtörténetben.

VITUS Egyedül az enyém. Madéfalva, a veszedelem, megölt fivéreim. Csupán ennyi az igazság. *Átmegy a kisebbik, mondhatni egyszemélyes kancelláriába, egy magasított asztal elé áll, kézbe veszi a pennát: Most ne zavarjatok holnap reggelig, mert dolgozom. Ettől kezdve szimultán fut a kettős cselekményszál, az egyszemélyű, illetve a csoporttörténet, legfőnnebb néha ki- és átkiabálnak egymásnak.*

VITUS *szótagolva mondja, amit ír:* Ki volt az erősebb: Zeusz vagy Európé? S mi a nagyobb: az isteni erőszak vagy az isteni megadás? Ezek nem igazi alternatívák. Lehetsz gazdag vagy szegény, üldözött vagy üldöző, ebben már van valami fantázia. S micsoda fantázia! Szegénynek vagy üldözöttnek lenni nem választás, inkább kényszer dolga. Ki az a mazochista, az a flagelláns, aki magától, minden külső kényszer nélkül...

FERENC *az ajtóban áll jó ideje, most megszólal:* Én vagyok az a mazochista, az a flagelláns.

VITUS Mars ki azonnal. Beszélj a virágokkal és a madarakkal. Virág- és madárnyelven, mert minden más bár érdekes, nem veszélytelen. Ha pedig kételyeid mellett az én kételyeim is gyötörnek, olvassál több Prokopioszt. Ez a megmaradás művészete. Ha már többre nem telik. Kísérd el a császárt a nagy építkezésekhez, a hadjáratban, írd hőskölteleményt vagy panegyrikost. Ez a komfortosabbik szabadságértelmezés: abszolút jogod a műfaj megválasztása. Aztán otthon a padlás vagy a pince poros szögletében, ahol soha senki nem jár, csak te, megírod a második és igazi arcot.

FERENC A nagy építő.

VITUS Igen.

FERENC A hősök hőse.

VITUS	Igen.
FERENC	A jámbor családapa.
VITUS	Természetesen. A herélt kandisznó, aki agyaraival kormányozza a birodalmat. De mondtam ugye, hogy nincs politika. Mindez abstrakciókban szabad csak megjelenjen: a két metafizikai nagyhatalom, a Jó és a Gonosz örökös harcában. <i>Vitus cellája elhalkul, a figyelem a nagyobbik cellán, amely akár tanterem is lehet.</i>
REGINÁLD	Lássuk, miből élünk meg. S főleg ti ezentúl. Egy-egy eseményt mondok mai történelmünkben, amikre ti megkeresitek a mitológiai párhuzamot. Ma és a héten ez a gyakorlat. Rendben?
A LEGEK	Rendben.
REGINÁLD	Mária Terézia császárnénk jobblétre szenderülése.
1. ZSENI	Európá elrablása és örök násza Zeusszal a boldogságban.
REGINÁLD	Elfogadom. József uralkodása.
2. ZSENI	A bibliai hét bő esztendőből immár négy kitelt. Még három és megnézhetjük magunk.
REGINÁLD	Ezt meg hogy érted?
2. ZSENI	Ahogy kérdezte, páter. Nemde valami kettősségre, hogy ne mondjam, kétarcúságra nevelnek minket? Nyilván egyértelműen. Miért?
REGINÁLD	Azért fiam, mert a sasnak ha ellövik ábrázatját, veréborcája még mindig megmarad. S az oroszlánnak a birkapofája, a farkasnak a kutyaképe, legvégül a házimacska örökös szendergése. Azért. Hát nem érted, hogy túl kell élnetek minden áron. A túlélés ellenében nem szabad egyetlen más változatot sem állítanunk. Legfőbb feltételeket. Alkudozhatunk, hogy így meg úgy, belemehetünk ebbe-abba. Ki bokáig, ki térdig, ki nyakig.
AZ EGYIK ZSENI	S aztán a szag holtomiglan-holtodiglan. Mint a jó esküvő. Ezt mondja, páter?

E pillanatban megzörgetik az ajtót. Regináld odalép, kinyitja. Bejön egy széki tisztviselő, Manipulatus.

MANIPULATUS Jó estét, jó estét, de nem mindenkinek. Valahogy így, a csacska nép egyszerű éneke szerint. Mi most nagylelkűek vagyunk és mindenkinek jó estétet kívánunk. Nemre, fajra, felekezetre való tekintet nélkül. Maguk mind csíkiak, ugye?

ZSENIK Igen.

MANIPULATUS Akkor tehát mindannyian katolikusok. És szemmel láthatóan mind fiatalok. Valamikor én is szemmel látható voltam. Valamikor én is ennek a békés intézetnek a hallgatója voltam. Milyen mitológiai példa jut eszetekbe mondjuk Harmadik Károly jobblétre szenderüléséről?

ZSENIK Európé elrabolja és magáévá teszi Zeust az örök vadászmezőkön, fejük fölött lángbetűs szöveg: Pragmatica Sanctio...

MANIPULATUS Érdekes, én is így gondoltam, csak a lángbetűk nélkül.

ZSENIK Pedig ez a kunszt, főtisztviselő uram. És ugyanbizony mint kommentálná egy kis mitológiával Első Lipót császár megboldogulását?

MANIPULATUS Feladtátok a leckét, fiúk! Lássuk csak: Zeusz és Európé egymást rabolja el, nos, megfelel?

FERENC Csak Erdélyt, és ez éppen elég.

MANIPULATUS *kiabálva*: Kérdezte valaki tőlem, hogy mi járatban vagyok?

EGYIK ZSENI Igaz is, maga mit keres itt?

MANIPULATUS Eltekintek a nyers és provokatív stílustól, a kérdést megválaszolom. Nagy látogatónk lészen!

EGYIK ZSENI Ha szabad kérdeznem, kicsoda? Zeusz? Európé?

MANIPULATUS Európa Zeusza, te kisokos! A kalpagos főisten, akinek tekintetétől piciny kis púp lett csupán az Aranyzarv. Ez is képes beszéd – az Aranyzarv-öbölre apropóztam. S aki az európai szellem fegyvereivel akár naponta megvívja az új örökösödési háborút.

EGY ZSENI Tán trónkövetelő jelent meg balkézzről a láthatáron?

MANIPULATUS Vond vissza azonnal vagy nem állok jót magamért... Ezeknek semmi sem szent, kiforgatják legjobb költői invencióimat. Jön József császár! Tulajdonképpen Nagyszebenben meg Brassóban akar körülnézni, de ha már ott van, a Szé-

kelyföldön is inspekciózik egyet. Rövidet, de kiadósat. Na, most mit szóltok? *Hatásszünet, végigméri a társaságot.* Nekem bizalmasan kászoni báró Bornemissza Pál főkirálybíró és Balázs Ádám alkirálybíró urak mondták el a nagy hírt, s hogy induljak rögvest a somlyói hegyre...

FERENC

Mennyi néznivaló van Felcsíkon! Leghamarabb a madéfalvi vészdomb, ami alá a császári fenség édesanyja négyszáz csíki székeltyt bérakatott örökösen, és jogainkat magához vette. Vagy meg lehet nézni a gyimesi határnál, hányan szöknek ki fejekötöttnek. Álljon oda, s ha van türelme, számolja. Még mindig jobb ott kinn, mint idebenn fej nélkül. Nem baj, leszünk moldvai tatárok mindannyian s a Székelyföld kétszáz mérfölddel keletebbre költözik.

MANIPULATUS

Miért nem változtatsz egy kissé optikádon, amice? Először is: mi nem ellenzéke, hanem megbízható és lojális barátja vagyunk a Dicső Háznak. Éppen ezért egy császári látogatáskor soha ne azt nézd, hogy mit kérhet a felséges uralkodó, hanem hogy mit ad.

FERENC

És mit ad?

MANIPULATUS

Hát lássuk csak... A székely nemzetnek nem árt például egy óriáslépés a ranglétrán. Ahogy a nagyszebeni szász báró kijárta véreinek, hogy a nemzet, amely eddig csak az **alma** – kegyes – címet birtokolta a pátenseken, most **inlyta** – kiváló – lett! Hatalmas vívmány ez barátaim, föl tudjátok fogni egyáltalán?

FERENC

Magát kellene lefogni, úgy élvezkedik a címkórságban.

MANIPULATUS

Kell vagy nem kell az **inlyta**? Itt ezen a hegyen dől el a mai holnap, de mondhatom úgy is, a holnapi ma, mert ki akar különb holnapot a mindennél csodálatosabb mánál?

VITUS

átkopog a falon: Miért zajongtok, mondtam már, hogy dolgozom.

MANIPULATUS

a zseniktől: Ugyanbiza min dolgozik a páterka?

EGYIK ZSENI

A színdarabját írja. Európé elrablását. Hatalmas tömegeket mozgat. Oroszokat, törököket, angolokat, franciákat, szerbeket. És mindenik elrabolja, és ki így, ki úgy a magáévá akarja tenni Európét.

- MANIPULATUS Látod, te legény, ez az optika, amiről már szóltam. *Révedezve:* Én a mostani eszemmel Európé visszarablását írnám meg veretes strófákban. Amint a császár küzd, elesik, ellövik kezéből a zászlót, kardok előtte, fölötte, alatta, de ő nem enged a huszonegyből.
- EGYIK ZSENI De ha egyszer ellövik neki, akkor tetszik-nem tetszik, tovább már nem érdekli a huszonegy...
- MANIPULATUS Nem mondtam még, hogy minden császár halhatatlan? *Villanásnyi szünet, ezalatt a magasított asztalt áthozzák a kisebbik cellából, közben széttépik meg szertedobálják Vitus kéziratát. Az asztalt fölteszik egy padra, de megfordítva. Aki tehát beszél, a hátsó színpalnak szónokol. Nyilván Vitus beszél:* Most úgy szólok hozzátok, mint ki tudja, kivont karddal áll egy porosló az ajtó előtt.
- EGYIK ZSENI *a nézőtér felé bámul:* Nem látok senkit.
- VITUS Igazad van. A félelem láthatatlan. Az imént itt járt Manipulatus.
- ZSENIK Tudjuk. Vitatkoztunk is egy keveset. Már amennyire egy szemellenzős öreg bányalóval lehet.
- VITUS És mondta, mit akar? Egy színdarabot akar.
- REGINÁLD *aki ismét a háttérben álldogál:* Mutassuk be a tavalyi darabom, a **Rusticus Imperanst**. András kovács mély részegségében királynak hiszi magát és...
- VITUS A mi uralkodónk nem iszik vagy ha igen, mértékkel. A darabod tárgyitalan. Ha pedig vedelne, akkor kétszeresen az.
- EGYIK ZSENI A pünkösdi búcsún láttam a **Rusticust**. Elég gyenge volt, a grammatisták és syntaxisták adták elő. A Rhetorok meg a Poéták tán fölhozzák...
- VITUS *tűnődve:* Zápolya és Bebecus históriája sem jó. A császár egyáltalán nem kíváncsi a két magyar fővezérre. A császár önmagára kíváncsi.
- EGYIK ZSENI Akkor nézzen a tükörbe.
- VITUS Ő azt akarja, hogy ti legyetek a tükör, és ti is tartsátok neki. Magyarán: egy új színdarabot akar, ami, ha megnyeri tetszését, kincstári költségen kinyomtatja és egész Európában olvasni fogják.

- FERENC Egyik harmadában mint a szentírást, a másikban úgy, ahogy egy pamfletet szokás, végül a harmadik régióban sehogy, lévén hogy olvasni sem tudnak. Mit akar a kalapos király? Actio Comicát? Tragicát?
- VITUS *nagyon kedvetlenül*: Mondtam már: önmagát. Kár, mert eddig már minden mitológiai és bibliai sztorit feldolgoztunk. Trója ostromát, elvesztését, Aeneas bolyongását, Odüsszeusz bolyongását.
- REGINÁLD Továbbá a filiszteusok kiűzetését, a pogány Diocletianus kegyetlenkedéseit, Salomé táncát...
- AZ EGYIK ZSENI Ugyanbiza ki volt az igéző Salomé? Vitus testvér, netán Regináld?
- REGINÁLD Egy leányzót kértünk meg a faluból. Úgyis csak epizód-szerep, megcsinálta.
- VITUS Európé elrablását, legkevesebb tizenhárom változatban. Most írom a tizennegyediket.
- REGINÁLD Sajnos, József egyikre se kíváncsi. Még József és testvéreinek történetére sem.
- VITUS Az életszagú, akkor pedig az irodalomra leginkább érett valóságot akarja látni. Amint minden ceremóniát és fel-tűnést kerülve iskolánk színháztermében üldögél, s közben futnak a hatásos élőképek: a kisdéd uralkodó, amint kutyá-jával, Hektorral játszadozik. Egy oldott hangulatú kosaras ünnepély a Práter zöldjében, s a rend minden képviselője a kocsistól a hadivállalkozóig táncba fogózik az erdőszélen. Harangzúgás, orgonabúgás – ősei sírja előtt rója le kegye-letét és...
- FERENC Fölesküszik az alkotmányra?
- VITUS Azt éppenséggel nem. De kihirdeti, hogy toleranciájának legtágabb határai között kormányozza a közeli s a távoli birodalmat.
- EGYIK ZSENI Ez is geopolitika. A türelem geopolitikája. Egyébként jó vicc.
- VITUS Csend legyen. A császár nem alkotmányellenes, csupán nonkonformista.

- MÁSIK ZSENI És minden nonkonformizmusa – politikai tett? Akkor inkább a közember nonkonformizmusát szeretem. Például hogy nem vájja ki a társa szemét, nem veri a feleséget, ha fordítva húzza fel az ingét s úgy megy az iparosbálba.
- VITUS Mi most a Birodalmi Akarat toleranciájáról beszélünk, nem holmi iparosbálról.
- EGYIK ZSENI Fából vaskarika. A birodalmi akarat nem lehet toleráns. A kegyesrendieké vagy a ferenceseké igen. Elégge ismerjük a központosító állam természetét.
- MÁSIK ZSENI Atyám, semmi kivetnivalót nem látok a császári kérdésben, azon kívül, hogy utálatos. Szívesebben íránk és játszánánk tovább a magunk kis történeteit, de hát ez van. Mint ahogy az sem biztos, jön-e még valaha Csíkba ilyen magas deputáció...
- EGYIK ZSENI Legfőbb száznegyvenöt év múlva. Arra majd jobban fölkészülünk.
- VITUS Testvérem, Regináld, még te sem tudsz a záróintelemről. Egy icipici kérése még lenne a császári fenségnek.
- REGINÁLD Micsoda?
- VITUS A legutolsó kép – azt mondja – legyen szuperrealista. A színpadra telepítjük az egész színházat, ami bravúros, de nem veszélytelen vállalkozás. Az **egész** esztétikuma összetöri a rész ácsolatát, meg lehet. Természetesen a császár is ott ül velünk. A társadalmi nyitottság és nyilvánosság mentoraként vagy adeptusaként, egyremegy.
- ZSENIK Minket is kiültetnek?
- VITUS Egytől egyig, úgy ahogy vagytok.
- ZSENIK A klastrombelieket? A falut?
- VITUS Mondtam már, mindenkit.
- EGY HANG A NÉZŐTÉRRŐL Ejsze odavárják a közönséget a többi mellé. Mi itt csak nézők vagyunk.
- VITUS *ránéz a kérdezőre, ez a parabola ívének egyik közelítése korunkhoz:* Csak azt hiszed, testvérem. Ami velünk megtörtént, ott a ti létetekben is. Ne próbáld kitépni, mert nem

sikerül. Szóval mindenki és minden a színpadra vonul, természetesen a császár is ott ül velünk.

EGYIK ZSENI

A Naprendszer közepén.

MÁSIK ZSENI

Egy recsegős széken.

VITUS

A társadalmi nyitottság és nyilvánosság, igen. És akkor újrajátsszuk a korábbi képeket. Az érzelemdús enyelgést Hektorral, a polkázást, a tisztelgést az ősök emléke előtt. Mi ebben a pláne, kérditek. Az, kedves fiaim, hogy Somlyó hegye, pataka és az egész Somlyó kimondhatatlanul nehéz a császári ajkaknak. S ezt most a szó szoros értelmében vegyétek. Kifejezett óhaja tehát, hogy ne kínozzuk. Mondjuk a Somlyó hegye helyett, hogy Schönberg. A patak legyen Schönbach, a település meg Schöndorf, ami már majdnem oly könnyed és elegáns dikció, mint Schönbrunn. S hogy lássuk, mint honorálja igyekezetünk, attól a perctől kezdve Schöndorf – vagy ha így jobb: Schöndorf-am-Schönbach – város lesz a függőpecsétetes adománylevelél szerint.

REGINÁLD

Attól a perctől kezdve Schöndorf-am-Schönbachba jár pünkösdi búcsúra a háromszéki, a gyergyói, az udvarhelyi katolikus székelység, azt mondod?

VITUS

A stációk maradnak, keresztjeink. Az írás nemkülönben. A szó meg elszáll, ez a sorsa. Az egyetlen amit tehetünk: lábujjhegyen megállunk az államjog s a morál választóvonalán. Így még megmarad nyugalmunk. Vagy a nyugalom illúziója. Ergo azt hisszük, hogy nyugodtak lehetünk, ergo nyugodtak vagyunk.

EGYIK ZSENI

Próbáljunk meg egyezkedni a császárral.

REGINÁLD

A császárral nem lehet egyezkedni. A császár a nagy egyeztető. Az európai Közös Nevező, aki mégis minden politikai mathézis fölött áll.

VITUS

Egyezkedni csak az alja népség szokott. A kofák, a kocsisok, a parasztok a törvény színe előtt.

IMRE

Mégis meg kellene próbálni. Ha érdekelné a perzsa Xeroes története, mint korbácsolja meg haragjában a haragvó tengert, közmunkával elrekesztjük a Somlyó patakát, egy héten belül olyan tenger lesz itt, hogy a Jézus hágójáig ér... De a Somlyó patakát, és nem a Schönbachot... *A színpad elhalványul, az előtér kezd élni, amely értelmezésünkben*

egy tisztás az osztályterem és a cella közös ajtaja előtt. A tűfény a gótikus ívet kívülről és fölülről világítja meg, ezzel érzékeltetjük, a dialógus a falakon kívül, természetes térben zajlik. Vitus és Ferenc látható csupán.

- FERENC Mondja, atyám, maga tényleg gyáva? Óvatosabban: óvatos?
- VITUS *nem lepi meg a kérdés, a filozófus nyugalmával:* Nem. Csak szeretném, ha túlélnék ezt az egészet. Egy-két karcolás nem számít, de a nemesebb szervek ne sérüljenek. Nehogy egyszer képtelenek legyetek a jóra. Vagy fölényes intelligenciátokat a közhelyek aprópénzére váltsátok. Már csak ti maradtatok, s ha ti sem: tényleg elvész Csík.
- FERENC Nem igaz, Csík ott lenn a hegyalján lélegzik. Elvadulva, nagy torzsalkodásokban, de létezik. Mi itt egy üvegharangban rendezkedtünk be. Ha egyszer összetörik a harangot, nincs hatalom, amely megmentene minket a pusztulástól. Főleg, ha a hatalom maga töri össze. Vagy mi.
- VITUS Ezt akarjátok? Írjuk meg közösen azokat az élőképeket, és mi is élni fogunk.
- FERENC Én még mindig az mondom, tárgyaljunk a császárral. Engedje el az utolsó képet. Minden más maradhat.
- VITUS És ha heti konflisjáratot indítanak Bécs és Somlyó között? Ne siess a válasszal. Buda és Bécs, de még Kolozsvár és Bécs között sincs reguláris konflisjárat!
- FERENC Akkor sem.
- VITUS Ha ideköltöztetik a pénzverdét Nagybányáról? A birodalom öt nagy manufaktúráját?
- FERENC Nem és nem.
- VITUS Jól van, vedd úgy, hogy nem mondtam semmit. Bár szerintem nem rossz dolog az iparosodás. Munkát hoz.
- FERENC Munkást. Összeszedik a társadalom lumpenjeit és idezúdítják az egész bandát. Két hónapon belül tényleg Schöndorf lenne ez a lendületesen fejlődő falu.

Minden érzékelhető átmenet nélkül egy más, akár kétszáz évvel későbbi helyzetet illusztrál a most következő dialógus.

- FERENC *karhatalmi pózban:* Neve?

VITUS Ferentzi Vitus nőtlen, katonaviselt, állandó munkahellyel rendelkező, nem parazita állampolgár.

FERENC Mutassa a személyazonosságiját!

VITUS Tessék.

FERENC A kódszám után ítélve maga kisebbségi. Lakhelye Schöndorf-am-Schönberg-neben-Schönbach, Tető utca három per bé, D lépcsőház hetedik emelet negyvenkettes lakás. De nem ezért igazoltatom. Akármiért igazoltatom, világos? Ez az én abszolút jogom és magától értetődő kötelességem, világos?

VITUS Igen, kérem.

FERENC Milyen kenyeret eszik maga?

VITUS Amilyet a sorban adnak, kérem. Másnaposat.

FERENC Ha itt nekem viccel, bekísérem. Maga az állam kenyerét eszi.

VITUS Igenis.

FERENC Ha pedig az állam kenyerét eszi, akkor az állam nyelvét beszéli. Ez axiomatikusan logikus, logikusan axiomatikus, méltányos és igazságos, nemde?

VITUS Természetesen, kérem.

FERENC Maga most mégis egy lehetetlen nyelven válaszolgat nekem, őzik, úzik, mint egy mucai.

VITUS Hát úznek, az egyszer biztos. Ez török beütés, tetszik hallani ahogy mondom, figyelje még egyszer *erősen megnyomja az inkriminált hangzókat* török beütés, tudja, a nyelv és a történelem....

FERENC Ne beszéljen félre! A nagy Savoyai Eugén kiséperte a maguk Budájáról a törököket, azóta nuku ő meg ú! Vagy éppen így konspirálnak maguk a mi évszázados ellenségünkkel? Ez hazaárulás! Ki tanította magát erre?

VITUS A hazaárulásra?

FERENC Nem, a nyelvre.

VITUS Hát aki mindenkit a gyermekkorában. Anyám.

FERENC Akkor az anyja is hazaáruló. Mától kezdve a szüléseteken, a csecsemőotthonokban, az iskolákban, a közhivatalokban mindenki, aki állampolgári felelősséggel viseltetik az ország, a társadalom jelene és jövője iránt....

Szavait elmossa az egyre erősödő szél. A fák recsegésén át-átüt a tömeg artikulálatlan, de azonosítható moraja. Nyögések, jajgatás a zajban, amely tán valami átalakulást kísér. Lassan elhalkul. Csend. A kérdezz-felelek folytatódik.

FERENC Ki vagy te? Na jó, ne mutasd meg személyazonosságodat.

VITUS Én lenni kicsi rendes ember. Végeződött a szezon, nagy-nagy árleszállítás! Kell jönni gyorsan rendes kicsi ember boltjába. Utolsó szavaimat negyven, ötven, százhusz percentes kedvez.... kedves.... kedvezemmel. Ön bejönni boltomba, venni egy icikepicike szavat, ekkorát ni, és Vitus bácsi fizet plusz húsz százalék. Végén én örvendeni, hogy meg tetszik venni utolsó szót nyelvem alól, örvendezve átalmenni túlsó partra, szótlantul és nyelvetlenül, huss!

A beékelődött jelenet mintegy varázsütésre fölszívódik. A páter és a tanítvány olyan, mint amilyennek e villámdialógus előtt megismertük.

VITUS *némi töprengés után:* Tudod, hogy most mit mondtam?

FERENC Tudom. Hogy arra sodródik, amerre mi megyünk. Egy lépést az életben. Egy mérföldet a halálban.

Vitus bemegy a cellájába, hogy folytassa vagy újrakezdje az írást. A tisztásjelenet folytatódik. Anna lép a fénykörbe.

ANNA Isten jobbik angyala nyögött és jajgatott. Reszketve hallgattam.

FERENC Ki vagy te lány?

ANNA Anna vagyok, s míg éltem, rákosi voltam.

FERENC Mit beszélsz összevissza... Várj csak, rádismerek. Te az Imre húga vagy, igaz?

ANNA Igen.

FERENC Szóljak neki, hogy megjöttél?

ANNA Ne szólj semmit. Nincs miért. Nincs kiért.

FERENC Mi bajod, Anna?

ANNA Azonkívül, hogy szívemre egy kígyó tekeredett, mint a bibliai fára, semmi. Ilyenkor kezd sziszegni, reggelig nem is hagyja abba.

FERENC Miket sziszeg a melledben a kígyó?

ANNA Amit a kígyók szoktak. Ez a csúffátevőmről suttog állandóan.

FERENC Igaz, amit Imre mondott rólad?

ANNA Nézzél meg jól és dönts el magad.

FERENC *az ajtóból kiabál befelé társainak:* Hé, fiúk, gyertek ki gyorsan! Vége az allegória két- és négykezeseinek, nem szimbolikázunk többé magasfokon! Ráütöttem az üvegharangra és megrepedt, nem véd többé minket sem az élettől, sem a haláltól. A második ütés a hatalomé, és a hatalom elpusztít, mert mi gyengék vagyunk őt elpusztítani.

Ferenc mellett felsorakoznak a többiek. A kép kimerevedik, körülbelül olyan, mint egy iskolai fénykép évváraskor: középen Vitus és Regináld a három zsenivel, a negyedik a sor előtt guggol. Egy perc múlva a kép megbomlik, az egész társaság visszamegy szóltalanul a sötét épületbe. A tisztáson csak Ferenc marad, valamivel távolabb Anna.

FERENC Ismétlünk, megértettétek? *Az ajtóhoz sétál, a köznapi társalgás modorában és hangsúlytalanságával mondja:* Hé fiúk, gyertek ki gyorsan. Vége az allegória két- és négykezeseinek, nem szimbolikázunk többé magasfokon. Ráütöttem az üvegharangra és megrepedt, nem véd többé minket sem az élettől, sem a haláltól. A második ütés a hatalomé, és a hatalom elpusztít, mert mi gyengék vagyunk őt elpusztítani. *Felsorakoznak Ferenc mellett, mint az előbb, a beállítás változatlan. Előbbi hang a nézőtérről:* A második tán jobb volt. Hatástalanságában hatásosabb. Én harmadszor is megpróbálnám, de most kérdezve.

VITUS *bentről, a sötétből:* Csupán kérdőjeleink a látható jelek a tragédiába torkolló úton.

FERENC Hé, fiúk, kijösztek gyorsan? Vége az allegória két- és négykezeseinek? Nem szimbolikázunk többé magasfokon? Ráütöttem az üvegharangra? Megrepedt? Nem véd többé minket sem az élettől sem a haláltól? A második ütés a hatalomé? Elpusztít-e a hatalom, ha mi gyengék vagyunk őt elpusztítani?

Másnap délután. Néhány katona, „rendcsinálók,” parasztok.

EGYIK PARASZT Azt mondják, hogy leégett a színház, Úgy égett, mint a zsír.

MÁSIK PARASZT Én úgy hallottam, földrengés ontotta meg.

ELSŐ PARASZT De azt éreztük volna barátocskám. a faluban! Márpedig ott semmi rengés nem volt.

MÁSODIK PARASZT De igen, a délelőtt megkondultak a kegytemplom harangjai, és nem a ferencesek húzták!

HARMADIK PARASZT Én is hallottam. S hogy megrepedt az egyik harang. Akkorát pendült, egészen megsüketültem.

ELSŐ PARASZT Hallod, amit mondok?

HARMADIK PARASZT He?

ELSŐ PARASZT *suttogva:* Senkiházi tökfész vagy, úgy hazudsz, mint a vízfolyás.

HARMADIK PARASZT Te vagy a senkiházi, a fene egyen meg!

KATONA Nem suttogni, csak semmi konspiráció. Inkább finom, hatalmi ráció, ahogy az őrmester úr szokta mondani.

ALTISZT Csak nem lettél te is poéta, fiam! Még egy ilyen rigmus és megtizedellek. Kuss!

KATONA De én egyedül vagyok, melde gehorsam...

ALTISZT Azt mondtam, hogy kuss, vedd úgy hogy napiparancs! *Százados érkezik, kísérője Manipulatus.*

ALTISZT Alázatosan jelentem, minden a legnagyobb rendben. De a színház menthetetlenül leégett. Vagy földrengés döntötte romba. Megjegyezni bátorkodom, hogy ez utóbbi esetben is menthetetlen.

SZÁZADOS Szemle volt, halottkém?

ALTISZT Most indulunk éppen. A kém pedig még mielőtt látóközelbe érne, elkönyvelheti magáról, hogy halott. Hulla!

SZÁZADOS Ne menjenek sehova. Minden világos. Most már minden egyértelmű.

MANIPULATUS A százados úr mindentudó. A százados úr pirotechnikás a császári hadseregben. Vagy piromániás, hogy mondják helyesen?

- SZÁZADOS Maga meg van veszve vagy mi? *Bécsies kedéllyel*: Nálunk a Poldi állít föl ilyen szellemes találókérdéseket másfél nájburger után. Hogyhogy nem ismeri a Poldit? A harmadik szomszédom, nohát! *Ismét keményen*: Csak azt kell szemlézni, ami nem stimmel. Azért mondom, hogy a vizsgálat lefűjva.
- MANIPULATUS Hogyhogy?
- SZÁZADOS Úgyhogy. A tegnap ugyanis én magam szemléztem. Elvégre abszolút megbízható szakember vagyok.
- MANIPULATUS És milyen eredménnyel, nagyságos uram?
- SZÁZADOS Mindent a legnagyobb rendben találtam. Az ég, hogy úgy mondjam, bécsiesen kék volt a Schönberg fölött. A Schönbach kéken csörgedezett Schöndorf felé. De nyilván a jegyzőkönyvbe nem vettem be a szubjektív helyzetképet. A jegyzőkönyvbe csak azt írom, ami a fölötteseimet hivatalból érdekli. Itt van, ni: első és egyben utolsó razziámon semmilyen bombát vagy egyéb, a császár életére és biztonságára veszélyes tűszert nem találtam a Schöndorf fölé magasló Schönbergen.
- ELŐBBI PARASZT *a társához*: Te, ez a Holdban vizsgálódott. Sönholdban.
- MÁSODIK PARASZT Ha egyszer ez a dolga. Csak tudnám, hogy hol van az a... Odamennék, oda én!
- ELSŐ PARASZT Itt hagynád Somlyót?
- MÁSODIK PARASZT Élni kell valahogyan...
- MANIPULATUS Bomba a Hegyen, hát ez bombanagy... Nem azért mondom, nagyságos úr, de azok a szegények, akik bennégtek (vagy a földrengés ontotta fejükre az épületet), nem bombáztak. Írták a császári élőképeket.
- SZÁZADOS Rosszul tudja, aktakukac. Ha valóban azt írják, s úgy, akkor nem ég le a színház, illetve nem ontja miszlikbe a földrengés. Ezt pirotechnikás becsületszavamra mondom.
- MANIPULATUS Uraságod bizonyos összefüggésekre, hogy ne mondjam, okszerűségekre hívja fel figyelmem.
- SZÁZADOS Én csak azt mondom, hogy ha nem borul el, akkor nem is dörög. A józan paraszti bölcsesség szerint. Ti itt mind józan parasztok vagytok, igaz?

- EGYIK PARASZT Józanabbak már nem is lehetünk. S bölcsességünk hová tette a nagyságos úr?
- SZÁZADOS Arra is sor kerül. Mindenre! Nem is kell sokat várnotok.
- PARASZT *Manipulatushoz:* Úgy hírlík, maga a császár készülődik ide hozzánk.
- SZÁZADOS *Manipulatus helyett:* Lefújva. Titeket nagy ívben elkerül, úgy utazik Radnára s onnan tovább Bukovinába. Ti, józan parasztok, fertőző betegek vagytok. Ez a Hegy itt nem-különben. S ha a tűz, meg amit ti földrengésnek mondtatok az előbb, nem gyógyít meg, akkor újból jön a tűz- meg a rengésterápia. Mától kezdve a hegy karanténban, ami azt jelenti, hogy élő ember oda fel nem mehet, le nem jöhet.
- PARASZT *üvöltve:* De hisz mind meghaltak, nagyságos uram. Csontjaik szét-szedte a robbanás, elégette a tűz. Kétszer suhintott a halál gyors egymásutánban, hát nem volt elég?
- MANIPULATUS Tudod-e, ki volt a kaszája?
- PARASZT *tovább üvölt:* Csak annyit tudok, hogy én a baltája vagyok! *Rárohan a századosra, leüti a baltával, majd többször bele-vágja:* Ez az egyik páterért! Ez a másikért! Ez meg ez....
- Lövés csattan, az altiszt lövi le a sóbálvánnyá dermedt katona mellől.*
- MANIPULATUS *előresétál, megáll a rivaldafényben:* Eddig még mindegyik színdarabunk a kórus zárta. De a kórus: a megsemmisülés csöndjében, hét vagy csak két határon túl. Ettől s mindentől függetlenül: Willkommen in Csík! Nem véletlenül mondják, akik mondják, hogy olyan bécsierdős a mi vidékünk. Olyan svájcias. Csak éppen a kantonok demokráciája hiányzik, a jólét. Csak épp a társadalmi szerződés, csak épp az együtt-élés békéje hiányzik, máskülönben tényleg minden olyan, mint Európában. Csak épp mi hiányzunk. Feltűnt-e valaki-nek? Ne fogadjon idegenvezetőt, a honi is megteszi! Meg-teszi kötelességét, aztán mehet. Kérem, nyugodjanak meg: ha van nyelv, akkor bizony a nyelvtörvényt is meg-hozzák, úgyhogy nem leszünk nyelvetlenek, sem pedig törvényen kívüliek. Ennek biztos tudatában most mindenki álljon fel. Úgy. Vigyázz! Hátra arc! Oszolj! Ne feledjék, jövő pünkösdkor velem ugyanitt!

A magyarságtudatot erősítő,
az iskoláknak ajánlott,
az iskolákban előadható színművek
sorozatának megjelenését támogatta:

a

MAGYAR HITEL BANK RT LAKITELEK ALAPÍTVÁNY
SZÉCHENYI ALAP
BETONÚTÉPÍTŐ NEMZETKÖZI ÉPÍTŐIPARI RT ÉPÍTŐK
Szakszervezeti Szövetsége (ÉFÉDOSZSZ)